

БРАТКОВСЬКИЙ В. М.,
аспірант кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
(Львівський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.95(477)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО МОБІЛІЗАЦІЙНУ ПІДГОТОВКУ ТА МОБІЛІЗАЦІЮ

У статті порушено проблемні питання реалізації адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. Надано визначення поняття адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

Ключові слова: мобілізація, адміністративна відповідальність, військово-зобов'язані, адміністративний проступок, адміністративне стягнення, позовна заява.

В статье затронуты проблемные вопросы применения административной ответственности за нарушение законодательства о мобилизационной подготовке и мобилизации. Предоставлено определение понятия административной ответственности за нарушение законодательства о мобилизационной подготовке и мобилизации.

Ключевые слова: мобилизация, административная ответственность, военнообязанные, административный проступок, административное взыскание, исковое заявление.

Violated issues of administrative responsibility for violation of legislation on mobilization preparation and mobilization. Provided the definition of administrative responsibility for violation of legislation on mobilization preparation and mobilization.

Key words: mobilization, administrative responsibility, liable for military service, administrative offense, administrative penalty, statement of claim.

Вступ. Сьогодні Україна переживає особливий період. Правопорушення, що вчиняються у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації, повинні регламентуватися адміністративно-деліктними нормами, а адміністративна відповідальність за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію повинна мати чітко визначену процедуру правової реалізації.

Реалізація адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію, на відміну від загальних положень про застосування адміністративної відповідальності, має свої особливості. Враховуючи, що в Україні триває проведення антитерористичної операції, необхідність у дослідженні та роз'ясненні процедури реалізації адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію набуває особливої актуальності.

Окремі питання щодо застосування адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію у своїх працях досліджували Д.М. Бахрах, О.С. Володавська, О.О. Делинський, М.І. Іншин, Р.А. Калюжний, А.П. Ключ-

ніченко, А.М. Колодій, Б.М. Лазарев, В.А. Ліпкан, С.В. Петков, Ю.С. Рябов, Г.П. Ситник, В.М. Туманов, М.С. Туркот, А.П. Шергін та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає у комплексному виокремленні та дослідженні особливостей реалізації адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

Результати дослідження. У сучасному демократичному суспільстві розвиток особистості, захист її законних прав та інтересів є обов'язком кожної держави. А кожна особа, яка перебуває на території будь якої країни, повинна неухильно дотримуватися тих законодавчих приписів, що встановлені державою. Унаслідок цього між компетентними органами державної влади та індивідами формуються взаємні права та обов'язки, недотримання яких призводить до виникнення такого поняття, яке в теорії права називається «юридична відповідальність».

Якщо особою вчинено винне, протиправне суспільно-небезпечне (суспільно-шкідливе) діяння, то прийнято вважати, що в такому разі її притягатимуть до юридичної відповідальності. Аналогічна ситуація спостерігається тоді, коли військовозобов'язаним чи посадовою особою органу державної влади, органу місцевого самоврядування, керівниками підприємств, установ та організацій порушується законодавство про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. Такі особи підлягають юридичній відповідальності, яка має свої різновиди.

Одним із видів юридичної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію є адміністративна відповідальність. Як правильно зазначає С.Т. Гончарук, сьогодні адміністративна відповідальність, без сумніву, є найпоширенішим видом юридичної відповідальності у правовій системі України й одним із найбільш дієвих правових інструментів у боротьбі з наймасовішими протиправними діяннями – адміністративними проступками [1, с. 68].

На думку І.Л. Бородіна та В.А. Круглова, адміністративна відповідальність може бути реалізована за наявності таких взаємопов'язаних елементів:

- 1) вчинення дій, що порушують встановлену Кодексом про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) або іншими нормативними актами заборону;
- 2) порушення, розслідування, розгляд справи й ухвалення рішення про застосування до особи, яка скоїла протиправну дію, санкції, передбаченої КУпАП або іншими нормативними актами, чи про звільнення від неї;
- 3) виконання прийнятого рішення [2, с. 39].

На нашу думку, реалізація адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію, на відміну від загальних положень про застосування адміністративної відповідальності, про які зазначають І.Л. Бородіна та В.А. Круглов, має свої особливості. Розглянемо їх детальніше.

1. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію можлива за наявності достатніх приводів і підстав. Достатність у цьому разі означає таку їх сукупність, що створює реальну можливість не лише визначити характер та особливості власне правопорушення, вказати на особу правопорушника, а й застосувати щодо неї визначені законодавством санкції для недопущення вчинення правопорушень у майбутньому, мінімізації шкоди від вчиненого протиправного діяння та створення правового механізму, здатного захистити інтереси держави, юридичних і фізичних осіб, інших суб'єктів права [3, с. 9].

Визначення підстав адміністративної відповідальності є однією з основних матеріально-адміністративних гарантій законності притягнення громадян України до адміністративної відповідальності [4, с. 38].

Варто зауважити, що в науці адміністративного права немає однозначності щодо визначення підстав адміністративної відповідальності, зокрема за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

Так, В.Б. Авер'янов вважає, що підставою адміністративної відповідальності є лише адміністративний проступок [5, с. 431].

Ю.П. Битяк наголошує на тому, що в науці адміністративного права виділяють фактичні та юридичні (правові) підстави адміністративної відповідальності [6, с. 127].

Н.О. Цюприк вказує про те, що в адміністративній науці прийнято виділяти три підстави адміністративної відповідальності: фактичну, нормативну та процесуальну. Науковець вважає, що фактичною підставою адміністративної відповідальності, що дозволяє притягнути особу до неї, є вчинення адміністративного правопорушення (проступку). Нормативна підстава – це система норм, що закріплюють склади адміністративних проступків, систему адміністративних стягнень; коло суб'єктів, наділених правом застосовувати адміністративні стягнення і процедуру притягнення до адміністративної відповідальності. Процесуальною підставою адміністративної відповідальності є акт компетентного органу про накладення конкретного адміністративного стягнення за конкретний адміністративний проступок на конкретну винну особу [7, с. 448–449].

На нашу думку, класифікація підстав адміністративної відповідальності, яку пропонує Н.О. Цюприк, за сучасних умов є досить вдалою, адже вважаємо, що наявність усіх перелічених вище умов є необхідним чинником для того, щоб притягнути правопорушника до адміністративної відповідальності, зокрема до адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

Таким чином, за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію пропонуємо виділяти такі підстави адміністративної відповідальності: фактичну, нормативну та процесуальну. Фактичною підставою адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію, що дозволяє притягнути військовозобов'язаних громадян та посадових осіб до відповідальності за ст. 210-1 «Порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію» КУпАП, є вчинення адміністративного проступку. Варто зауважити, що адміністративні стягнення за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію можуть накладатися як на громадян України, так і на посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників та відповідальних осіб за військово-облікову роботу підприємств, установ, організацій будь-якої форми власності. На мобілізацію призиваються громадяни України, які мають військове звання, перебувають у запасі та є військовозобов'язаними. Мобілізація на іноземців та осіб без громадянства не поширюється, оскільки відповідно до ч. 6 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» «військовий обов'язок не поширюється на іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні. У випадках, передбачених законом, іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, можуть у добровільному порядку (за контрактом) проходити військову службу у Збройних Силах України» [8].

Нормативна підстава адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію – це система норм, що закріплюють склади адміністративних проступків, систему адміністративних стягнень; коло суб'єктів, наділених правом застосовувати адміністративні стягнення і процедуру притягнення до адміністративної відповідальності. Таким чином, система норм, що закріплюють склад адміністративного проступку за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію, передбачена ст. 210-1 «Порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію» КУпАП.

Особливістю інституту адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію є те, що відповідно до ст. 235 КУпАП військові комісаріати розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 210-1 «Порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію» КУпАП [9].

На практиці за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію військовим комісаром виноситься постановою про притягнення винної особи до адміністративної відповідальності за ст. 210-1 «Порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію» КУпАП.

Також військові комісаріати мають можливість направляти матеріали справи про адміністративне правопорушення до правоохоронних органів для прийняття ними процесу-

ального рішення щодо розшуку військовозобов'язаних громадян, що призиваються на мобілізацію, після чого винного вже можуть притягнути до кримінальної відповідальності.

Процесуальною підставою адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію є акт компетентного органу про накладення конкретного адміністративного стягнення за конкретний адміністративний проступок на винну особу. Тобто на практиці таким актом є постанова військового комісара про притягнення військовозобов'язаного чи посадової особи до адміністративної відповідальності за ст. 210-1 «Порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію» КУпАП.

Варто зауважити, що кожний військовозобов'язаний, посадова особа органу державної влади та органу місцевого самоврядування, а також керівники підприємств, установ та організацій мають можливість звернутися в адміністративному порядку до суду за захистом своїх прав та законних інтересів, що порушуються у процесі мобілізації.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) кожна особа має право звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або інтереси [10].

Статтею 104 КАСУ встановлено, що «позов пред'являється шляхом подання позовної заяви до суду першої інстанції» [10].

Тобто, якщо військовозобов'язаний, посадова особа органу державної влади та органу місцевого самоврядування, а також керівники підприємств, установ та організацій вважають, що в період оголошеної мобілізації їхні права та законні інтереси були порушені (наприклад, незаконне накладення адміністративного стягнення військовим комісаром шляхом винесення постанови про притягнення винної особи до адміністративної відповідальності за ст. 210-1 «Порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію» КУпАП), то вони мають право звернутися до суду з адміністративним позовом (наприклад, щодо скасування незаконно винесеної військовим комісаром постанови про притягнення винної особи до адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію). Подання позовної заяви здійснюється на загальних підставах.

Правильно зазначає С.В. Ківалов про те, що право на адміністративний позов у структурі права на судовий захист є одним із головних, оскільки всі інші права (право на участь у судовому розгляді, право на судові рішення, право на виконання судового рішення) є необхідними чинниками, але похідними від права на звернення до адміністративного суду [11, с. 7].

На нашу думку, позиція науковця є особливо актуальною для військовозобов'язаних громадян та посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також керівників підприємств, установ та організацій, що можуть звернутися за захистом своїх прав до суду в період оголошеної мобілізації та на час особливого періоду.

2. Ще однією особливістю реалізації інституту адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію у системі юридичної відповідальності є те, що застосування санкції ст. 210-1 «Порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію» КУпАП здійснюється компетентними органами лише в період, коли у країні оголошено мобілізацію та на час особливого періоду.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» «особливий період – це період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в ок-

ремех її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій» [12].

Тобто особливістю інституту адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію є його періодичний, непостійний характер. Норми указанного інституту діють на час оголошеної мобілізації, а також на час особливого періоду, тобто частково відбудовний період після закінчення воєнних дій.

Висновки. Враховуючи усі вищезазначені особливості застосування адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію, пропонуємо сформулювати ознаки та навести авторське визначення адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

Отже, адміністративна відповідальність за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію у системі юридичної відповідальності має свої особливі ознаки:

1. Підставами застосування адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію є фактична, нормативна, процесуальна.

2. Інститут адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію характеризується періодичністю та непостійним характером, оскільки його норми застосовуються, коли у країні оголошено мобілізацію та на час особливого періоду.

3. Орган, який виносить постанову про накладення адміністративного стягнення за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію, є військовий комісаріат.

4. Особливе коло суб'єктів відповідальності: до адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію притягаються військовозобов'язані громадяни, які мають українське громадянство, а також посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності.

5. Оскаржити постанову про накладення адміністративного стягнення за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію можна до вищого військового комісаріату або в суді.

6. Порядок оскарження постанови про накладення адміністративного стягнення за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію у суді здійснюється на загальних підставах шляхом подання позовної заяви.

Таким чином, на основі вищезазначених ознак вважаємо, що адміністративна відповідальність за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію – це різновид юридичної відповідальності, що є сукупністю адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням військовими комісаріатами до військовозобов'язаних громадян України, посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ та організацій, що вчинили адміністративний проступок у процесі мобілізації та в час особливого періоду, передбачених нормами адміністративного права, особливих санкцій – адміністративних стягнень, що накладаються у вигляді штрафу.

Список використаних джерел:

1. Гончарук С.Т. До питання про поняття та сутність адміністративної відповідальності / С.Т. Гончарук // Проблеми систематизації законодавства України про адміністративні правопорушення : матер. Міжн. наук.-практ. конф. – Ч. 2. – Сімферополь. – С. 68–71.

2. Бородін І.Л. До питання про дефініцію «адміністративна відповідальність» / І.Л. Бородін, В.А. Круглов // Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право». – 2012. – № 1. – С. 39–44.

3. Шестак Л. Склад адміністративного правопорушення та його значення для призначення покарання / Л. Шестак // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 12. – С. 9–11.

4. Єрмоленко О.С. Стаття 163-3 КУпАП: підстави настання відповідальності / О.С. Єрмоленко // Фінансове право. – 2011. – № 2 (16). – С. 38–41.
5. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс : [підручник] : у 2 т. / ред. кол. : В.Б. Авер'янов (голова) та ін. – К. : Юридична думка, 2004. – Т. 1 : Загальна частина. – 2004. – 584 с.
6. Битяк Ю.П. Административное право Украины. Общая часть : [учебное пособие] / Ю.П. Битяк, В.В. Зуй. – Х. : Одиссей, 1999. – 224 с.
7. Цюприк Н.О. Принципи та підстави притягнення до адміністративної відповідальності працівників органів внутрішніх справ / Н.О. Цюприк // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 448–452.
8. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2232-12/page>.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
10. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
11. Ківалов С.В. Право на звернення до адміністративного суду з адміністративним позовом: проблеми теорії і правового регулювання / С.В. Ківалов // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 59. – С. 7–21.
12. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>.

